

Sympatický pracant – včela medonosná

Název emise: Včela medonosná

Den vydání: 25. března 2020

Hodnota: B (ke dni vydání 19 Kč); č. 1069 (ČP)

Výtvarný návrh: Jaromír a Libuše Knotkovi

Rozměr známkového obrazu: 33 x 26 mm

Tisk: Poštovní tiskárna cenin, Praha

Druh tisku: OF; **TR:** TA (= PA) 40 známek

Papír: samolepicí fl-an-OF

Náklad: 4 mil. známek (prvotní náklad)

FDC: nebyla vydána

Včely zná u nás snad každý. A nejen z pohádky o Včelce Máje, ale i z přírody, a dokonce i z města. Je hezké pozorovat, jak přelétají z květu na květ, aniž si nás většinou všimají. Ale nemusí to tak být vždycky, jak varuje text jedné méně známé písně Svěráka a Uhlíře: „*Mně včela, bzz bzz bzz, / dobře nedělá / po každém žihadle / oteču celý.*“ Já jsem od včely žihadlo ještě ne-

dostal (rozhodně to však nechci zakřiknout!), i když jsem včelařství měl jako předmět na střední i vysoké zemědělské škole. Zato jsem se v jeho rámci seznámil s postupem, co v takovém případě dělat. Asi víte, že včelí žihadlo je opatřeno háčky, takže po za-

bodnutí jej včela nemůže vtáhnout zpátky a při odletu si ho vytrhne z těla. Nejde však o omyl přírody, ale o součást obranné strategie včel. Po vytržení žihadla se totiž ze zadečku včely začne uvolňovat poplachový feromon, který upozorní ostatní včely na nebezpečí a vyvolá jejich obrannou reakci. Takže především, když už se ta nešťastná příhoda stane, nemáchejte rukama,

tím byste včely jen rozdráždili, ale klidně se co nejrychleji pryč – včely za vámi nepoletí nekonečně dlouho. A když se jich zbavíte, místo vpichu nevsávejte (nejde o hadí uštknutí), ale místo toho žihadlo podeberte co nejnižší nehtem a vydolujte ho. Kdybyste se ho snažili vytáhnout stisknutím prsty, jenom byste situaci zhoršili – vymáčkli byste totiž do rány zbytek jedového včelku. Pokud nejste na včelí jed alergičtí, velké nebezpečí vám z jednoho bodnutí nehrozí. V opačném případě je samozřejmě třeba vyhledat lékaře.

Ale jak říkám, včely si nás většinou nevsímají, a když je nedráždíte, můžete tyhle příslušnice blanokřídlého hmyzu v přírodě bez nebezpečí pozorovat – a doma se pak o nich třeba dozvědět i leccos zajímavého. Věděli jste například, že k nasbírání jednoho kilogramu medu včely dohromady nalétají vzdálenost jako čtyřikrát kolem zeměkoule? A že trubci se vyvíjejí ze všech včelích vajíček nejdéle? (To se ale podívejme!) Každá včela má v úlu svou roli. Krmička, čistička, strážkyně nebo nosička. Včelstvo má jednu matku – královnu, v létě několik stovek trubců (v zimě žádného) a až 70.000 dělnic. Matka snáší i 2.000 vajíček denně. Dvakrát tolik, než sama váží! (Například slepice by na dvojnásobek své váhy musela snést až 25 vajec...) Nejdřív se ale královna musí spářit, a to až s deseti trubci, a sperma v ní vydrží po celý její život. Pozoruhodná je i věrnost včel k jednomu druhu květů, odborně se nazývá *florokonstantnost*. Málo známé je, že včela nemusí žít jen v úlu, ve velkém společenství. Zajímavé a v přírodě důležité jsou i včely samotářky, opylující například vojtěšku.

O včelách, těchhle mimofádně zajímavých a užitečných stvořeních, bychom si mohli povídat ještě dlouho, ale ponecháme to povolnějšímu. Jsou přítom i mezi námi, sběrateli známek. Já znám přinejmenším dva takové filatelisty-včelaře, Karla Špačka z Poběžovic, bývalého předsedu našich poštovních historiků, a Víta Vaníčka z Mnichovic, vystavovatele, jurymana a místopředsedu SČF. Od obou jsem vícekrát ochutnal med – a byl vždycky skvělý! Kam se na něj hrabe ten z běžného obchodu! Když to tak teď po sobě čtu, přeruším na chvíli psaní a půjdu si namazat kus chleba tím Vaníčkovým medem, co ho mám ještě sklenici ve špajzu. A abyste se při tom nenudili, předám na chvíli slovo jednomu z autorů známky, Jaromíru Knotkovi, který mi v souvislosti s neuskutečněným tradičním představením „včelí“ emise na Hlavní poště v Praze poslal pár řádek:

„Posílám projev ke fčele, o který byli filatelisté ve středu 25.3. ochuzeni. Protože je módou sezóny do nepravosti rádně tepat, taky jsem se o to pokusil.

Známka s vyobrazením včely medonosné měla být původně první známkou s nominální hodnotou B, zamýšlenou pro známky se spěšnou poštou. Návrh jsme vyhotovili a předložili již v minulém roce, v březnu 2019. Když jsme přemýšleli, jaký námět by byl pro toto zadání nejvhodnější, rozhodli jsme se pro některého zástupce z hmyzí říše, který se na našich známkách již dlouho neobjevil. Inspiroval nás Ondřej Sekora, který o svém pilném mravenci Ferdovi napsal: 'Pátral jsem v tom obrovském množství hmyzu po nějakém praco-

vitém, pilném dělníčkovi. Vytypoval jsem mravenec - to nedalo tolik práce. Udělat ale z toho nohateho kousavého, strašidelného tvorečka roztomilého fešáka, kterého by děti milovali - to dalo fušku!'

Usoudili jsme, že nejvhodnějším námětem je pilná včelka. Její přírodní vzezření je natolik spanilé, že není třeba ji stylizovat do podoby nějaké včelky Máji. Ještě více se nám zamlouval její blízký příbuzný - čmelák. Toho ale již na naše známky před pětadvaceti lety navrhl Josef Liesler.

Po předložení návrhu s včelou vznikly ale pochybnosti, zda „čipernost“ našich poštáků nebude výsměchem k symbolu pilné včelky. Nakonec se stalo, že hodnota B představuje standardní doručení zásilky a hodnota A je tou spěšnou zásilkou. A naši rychlou včelku předhonilo ve vydání kolo Favorit, téměř o tři měsíce!

Při volbě správného vědeckého názvu jsme zjistili, že v literatuře jsou uvedeny dva odlišné: *Apis mellifera* a *Apis mellifica*. V některých knihách jsou uvedeny oba s tím, že obojí je správné. Pátrali jsme tedy po významu latinských výrazů a zjistili jsme, že *A. mellifera* znamená včela med nosící, a to včela nečiní. Včela nosí nektar. Odborníky nám byl doporučen nový a správný vědecký název *Apis mellifica* = včela med tvořící. (Včela tedy neferuje, ale fíká!) Nový vědecký český název by tedy mohl být třeba včela medotvorná. V některé literatuře a v učebnicích uváděný název 'včela med tvořící' navíc není dosud ustálený.

V souvislosti s porovnáním pilnosti včelky k čipernosti služeb naší pošty jsem vzpomněl na kultovní americký film z roku 1981 *Pošťák vždy zvoní dvakrát* s Jackem Nicholsonem v hlavní roli. U nás dvakrát nezvoní. Možná tak tomu bývalo v době, kdy dopisy, balíky a důchody roznášel pošťák v černé peleríně, s koženou kabelou přes rameno. Dnes balíky a dopisy cestují velkými dávkami, nebo je přináší udýchaní pěšáci, kteří je tahají v pojízdných taškách. A většinou vám rovnou vhodí do schránky lístek, že jste nebyl zastížen a máte si pro zásilku přijít na poštu. Zvoněním se vůbec neobtěžují, a to i v případech, že jste doma a díváte se na ně zrovna z okna. Protože mně, jako ilustrátorovi, posílají autorské výtisky nakladatelé, kteří za výplatné zásilky dají někdy třetinu nebo polovinu ceny knihy, je to cena za to, že si zásilku pošle pošta sama mezi sebou. Protože odesílatel jí na poštu donese a adresát si ji z pošty zase odnáší...

Ale zpátky ke včele. Ta, na rozdíl od vos, má na žihadle zpětné háčky, takže při bodnutí zůstane zachycená v ráně. Při odletu včely dojde k jeho vytržení i s vnitřnostmi a následkem toho včela zahyne. Vosy mají žihadlo hladké a mohou tedy bodat opakovaně bez ohrožení svého života.

A tak, jako není pravdivé pořekadlo, že pošťák zvoní vždy dvakrát, tak bez pochyb platí, že včela píchá vždy jen jednou!“

Tolik tedy za autora, jsem už zpět, a tak se můžeme vrátit k nové známce. Jak to u Knotků bývá, vypadá skutečně pěkně. Až si skoro myslím, že leckterý zákazník pošty dá přednost pomalejšímu doručení své zásilky, jen aby na ni mohl vylepit zrovna tuhle krásnou známku!

FB